

۴ راه عبور از پیچ جنگی



حمیدرضا جلالی‌پور
استاد جامعه‌شناسی
دانشگاه تهران

طرح بحث: من در همایش اخیر انجمن جامعه‌شناسی ایران درباره نارضایتی‌ها و پتانسیل اعتراضی جامعه ایران تحت عنوان «افق اعتراضی در جامعه...» نوشته‌ای ارائه دادم و قصد تکرار آن بحث را ندارم. در نوشته مذکور بر دو نکته تاکید داشتم. اول اینکه، جامعه ایران ناراضی است ولی اینکه در آینده آیا خیزش اعتراضی رخ می‌دهد یا نه، قابل «پیش‌بینی» دقیق نیست، ما بیشتر می‌توانیم بر اساس روندهای گذشته حدس‌هایی راجع به آینده بزنیم. نکته دوم این بود که در نیمه دوم دهه هفتاد و نیمه اول دهه هشتاد مسامحتا جامعه ایران یک «جامعه جنبشی» بود. زیرا چهار جنبش اصلاحات، زنان، دانشجویان و جوانان در جامعه فعال بودند و البته در برابر این جنبش‌ها، مقاومت اسلامی بخشی از جامعه هم حضور داشت. اما با عدم پاسخگویی حکومت به مطالبات این جنبش‌ها از دهه نود جامعه ایران با خیزش‌های اعتراضی «ناجنبشی» (مانند اعتراضات ۹۶ و ۹۸ و ۱۴۰۱) روبه‌رو شد. منظور از «ناجنبش» این است که این خیزش‌های اعتراضی دارای همه ویژگی‌های جنبش، خصوصاً «داشتن فکر و برنامه مشخص» نیست؛ به‌طوری که بعضی از جامعه‌شناسان در خارج از کشور از اعتراضات در سال‌های اخیر با نام اپیزودها و صفحات یک انقلاب در راه یاد کردند. گویی از نظر این تحلیل‌گران جامعه ایران در وضعیت «پیشانقلابی» است. در این نوشته، سخن من این است که از وضعیت نارضایتی‌ها در جامعه چیزی کاسته نشده (می‌توان براساس نظرسنجی‌های در دسترس میزان آن را هفتاد تا هشتاد درصد تخمین زد) بلکه به‌خاطر افزایش گرانی‌ها بر نارضایتی‌ها افزوده شده و از این‌ها مهم‌تر جامعه ایران چهار ماه هست که در «شرایط جنگی» قرار گرفته است. در این جنگ هم دشمن ایران صدام‌حسین در همسایگی کشور نیست بلکه دشمن ایران دولت نسل کش اسرائیل با پشتیبانی ناتو و ارتش آمریکا است.

با این که حکومت ایران برای انجام مذاکره با آمریکا آماده بود و هست ولی طرف آمریکایی تاکنون از ایران تقاضای تسلیم داشته است (و فعلاً زمان انجام انعطاف در این موضع متکبرانه آمریکا روشن نیست). لذا هم‌اکنون یکی از سوالات مهم برای نیروهای جامعه این است که چگونه می‌توان از این «پیچ جنگی» عبور کرد؟ علامت عبور ایران از این پیچ جنگی هم این است که بازار ایران آرام بگیرد و التهابات در نرخ ارز و افزایش سرسام‌آور گرانی‌ها مهار شود؛ که فعلاً چنین اتفاقی رخ نداده و متأسفانه همچنان جامعه در وضعیت «نه جنگ و نه صلح» است. باز این سوال که در آینده آیا جنگ می‌شود یا نه؟ پاسخ و پیش‌بینی قطعی ندارد. با این همه، براساس مندرجات موجود در فضای مجازی می‌توان از «چهار راه حل برای عبور» از این پیچ جنگی خطیر صحبت کرد. از نظر نویسنده در شرایط کنونی تنها راه چهارم برای حفظ تمامیت ایران قابل دفاع است.

▼ راه جنگی سرنگونی‌طلبان

۱ اقلیت سرنگونی طلب که از امکانات ماهواره‌ای و سایبری دشمن برخوردارند، حرف‌شان این است: تا جمهوری اسلامی هست ایران آزاد نمی‌شود؛ مردم ایران قادر نیستند جمهوری اسلامی را سرنگون کنند؛ دولت‌های غربی هم آمادگی جنگ مستقیم با جمهوری اسلامی را ندارند و تنها نیروی آزادکننده ایران، ماشین جنگی اسرائیل است. لذا این سرنگونی‌طلبان (پیروان سلطنت پیرکودک و فرقه تروریستی مریم رجوی) آشکارا و وقیحانه از جنگ اسرائیل علیه جمهوری اسلامی (و ایران) دفاع کرده و می‌کنند. اما این راه حل، راه عبور ایران از شرایط جنگی نیست بلکه باز کردن درهای جهنم بر روی ایران است. دلایل روشن است. چون کثیری از ایرانیان زیر بار تجاوز خارجی (خصوصاً متجاوز نسل‌کشی مثل دولت اسرائیل) نمی‌روند و دیگر اینکه جمهوری اسلامی حکومتی نیست که در برابر تجاوز اسرائیل کوتاه بیاید، مثل جنگ دوازده روزه قاطع از ایران دفاع می‌کنند.

▼ راه انقلاب آرام تحول‌طلبان

۲ تحول‌طلبان و علاقمندان به این راه از جنگ خارجی استقبال نمی‌کنند و آن را محکوم می‌کنند. اما همچنان متعقدند جمهوری اسلامی اصلاح‌ناپذیر است و با این حکومت، ایران را نمی‌توان از پیچ جنگی و پیچ ناترازی‌ها عبور داد؛ و چون جمهوری اسلامی زیر فشار مطالبات فزاینده مردم است، لذا وقت آن است که نیروهای تحول طلب از طریق بسیج مردم و ایجاد یک انقلاب آرام و خشونت‌پرهیز، حکومت ایران را وادار به انجام رفراندوم و تشکیل مجلس موسسان قانون اساسی کنند و بدین سان ایران را آزاد کنند. این راه انقلاب آرام به‌رغم ظاهر جذابی که دارد دو مشکل اساسی

دارد و این راه در عمل کمک به اقلیت سرنگونی طلب و اسرائیل است. اشکال اول اینکه شرایط ایران به چند دلیل آماده «انقلاب آرام» نیست. یکی از دلایلی این است که حکومت ایران حکومتی پوشالی نیست که با زور کف خیابان تن به تغییرات ساختاری بدهد. تغییرات ساختاری در ایران تنها از طریق توافق و رضایت خود حکومت و نیروهای جامعه مدنی ممکن است نه از طریق نبرد خیابانی. اشکال دوم اینکه فرض کنیم تحول‌طلبان توانستند از طریق انقلاب آرام حکومت را به زانو در بیاورند در آن صورت باز در این شرایط خطیر منطقه در غرب آسیا، ایران وارد بی‌دولتی شده و تمامیت ایران به مخاطره می‌افتد. (ضمناً توجه داشته باشیم وضعیت بی‌دولتی در ایران مطلوب اسرائیل نسل‌کش است).

▼ راه منفعلان مجانی‌سوار

۳ این منفردین در مواضع‌شان از جنگ و از انقلاب آرام دفاع نمی‌کنند، حرف‌شان این است که اوضاع اینجوری نمی‌ماند؛ فشارها از هر طرف جدی است؛ اما «بگذارید ببینیم چی می‌شه» وقتی برنده معلوم شد از برنده دفاع می‌کنیم. این منفعلان در واقع پدیده‌ای هستند که در اغلب بحران‌ها و جوامع به افراد مجانی‌سوار معروف‌اند. در واقع راه این فرصت‌طلبان، راه عبور از بحران نیست بلکه نوعی فرصت‌طلبی و بی‌مسئولیتی در برابر ایران در این شرایط جنگی است.

▼ راه استقامت ملی چهار بعدی

۴ این راه در میان میانه‌روها و عقلای ایران دوست هوادار دارد. این میانه‌روها راه عبور کشور را از این پیچ جنگی البته سخت می‌دانند. آن‌ها مطلقاً مخالف جنگ‌اند و دنبال انقلاب آرام یا انفعال کاسب‌کارانه نیستند، و از استقامت ملی چهار بعدی در برابر دشمن نسل‌کش دفاع می‌کنند. بعد اول این استقامت افزایش توان سازمان دفاعی و اطلاعاتی کشور و دفاع از نظامیان کشور است تا در برابر تهاجم احتمالی دشمن بتوانند خوب از کشور دفاع کنند. بعد دوم اتخاذ یک سیاست خارجی چندجانبه است، دیپلماسی فعال با همه همسایگان و همه قدرت‌های جهان است. اولین هدف این دیپلماسی این است که ایران از جنگ به دور باشد. بعد سوم این است که دولت ایران در ارائه خدمات پایه به شهروندان (دارو، کالاهای اساسی، آب، برق، گاز، بهداشت-درمان و امنیت) پرتزیت‌تر شود. بعد چهارم این که شکاف بین حکومت و جامعه هر چه بیشتر کاهش یابد، که متأسفانه در چهار ماه گذشته هنوز قدم جدی برداشته نشده است^۱. با این استقامت ملی می‌توان امیدوار بود که از پیچ جنگی عبور کرد. جمع‌بندی اینکه، راه عبور از این پیچ جنگی راه اول و دوم و سوم نیست؛ تنها راه چهارم، قابل دفاع هست.

پی‌نوشت:

۱-مهم‌ترین مشکل کشور (کشوری که با معضلات مزمن گوناگون روبه‌رو است) این است که مهم‌ترین نهاد کشور، در برابر خواست تغییرات از سوی نخبه‌ها و افکار عمومی و برای کاهش شکاف رضایت‌بخش عمل نمی‌کند. آخرین مصداق این مقاومت پس از جنگ دوازده روزه این هست، که برخلاف انتظار، هنوز تغییر موثری را نشان نداده است. این مقاومت، در حالی است که آلاً سیستم جز جلب رضایت مردم پناه‌گاه دیگری ندارد. ثانیاً اگر زیر بار تغییر نرود؛ روشن است نیروهای جامعه مدنی هم کم‌تحرك خواهند بود، و این به سود پیروان راه دوم و سوم است. سیستم می‌تواند قبول کند که در «شایسته‌گزینی» خطاهای فاحش داشته، تا جایی که بخشی از نخبه‌های جوان در تخصص‌های کلیدی دست به مهاجرت زدند، دولت می‌تواند اعلام کند که قصد اصلاح دارد ولی کاری نمی‌کند. می‌تواند قبول کند که سیاست فیلترینگش خطا بوده ولی تاکنون اصلاح نکرده. سیستم می‌تواند صداسوپسما را به صدای همه اقشار جامعه تبدیل کند ولی تاکنون چنین نشده. می‌تواند طوری رفتار کند که مردم متوجه شوند که قصد مهندسی انتخابات را ندارد، ولی تحرکی نشان نداده است. می‌تواند از سیاست خارجه چندجانبه‌تری دفاع کند و می‌تواند اعلام کند که حمایت از مردم فلسطین نیازمند سیاست همراه‌تری با دولت‌های عرب و اسلامی است. همین‌طور می‌توان به این لیست اضافه کرد. ولی سیستم تاکنون کار چشمگیری برای کاهش شکاف میان دولت و جامعه انجام نداده است. عاملیت برای بهبود اوضاع در درجه اول از سوی حکومت شروع می‌شود. اگر مجموعه انعطاف نشان ندهد حتی عاملیت نیروهای جامعه مدنی می‌تواند برون‌سیستمی بشود. البته کار خوب حکومت در این مدت این بوده که اولاً به جای سیاست‌های تهاجمی دنبال تقویت سیاست دفاعی بوده است و ثانیاً دنبال «گیردادن» به پوشش زنان نبوده است. ولی این دو کار کافی نیست و در جامعه افق مثبت ایجاد نمی‌کند. حتی ادامه گرانی‌های فعلی افق خوبی را تصویر نمی‌کند. حکومت نباید دنبال «از این ستون به اون ستون فرجی بشه» باشد و این نگران‌کننده است.

***این گفتار دیروز در دومین همایش ملی وضعیت اجتماعی ایران در دانشگاه علامه طباطبائی ارائه شده است.**

تیتریک

HEADLINE ONE

۲

با انتقاد از عملکرد دولت در زمینه برنامه هفتم و رشد اقتصادی

رقبای انتخاباتی دوباره به میدان آمدند

سال از آغاز اجرای برنامه هفتم توسعه، ارزیابی‌ها نشان می‌دهد عملکرد دولت در برخی حوزه‌ها چندان رضایت‌بخش نبوده است. در این حال تازه‌ترین خبرها حاکی از آن است که دولت به دنبال کاهش اهداف کمی برنامه هفتم در حوزه‌های مختلف است. کاهش هدف رشد اقتصادی از ۸ به ۵/۲ درصد، کاهش هدف ساخت ۵ میلیون واحد مسکن به ۳ میلیون واحد و همچنین خبرهایی مبنی بر حذف تکلیف افزایش ظرفیت سکونتگاه‌های کشور از جمله این موارد به شمار می‌رود؛ موضوعی که خطر ایجاد رویه دستاورسازی به جای پیگیری فعال اهداف برنامه را آشکار می‌سازد. «روزنامه خراسان با اشاره به اینکه «دولت به‌دنبال عقب‌نشینی از اهداف اقتصادی است» دولت را متهم و تاکید کرده است: «رئیس‌جمهور دارد دستاورسازی می‌کند.»

▼ قانون‌گذاری اشتباه را اصلاح می‌کنیم

محمدباقر قالیباف، رئیس مجلس نیز روز گذشته با حضور در دومین همایش بین‌المللی سرمایه‌گذاری و تأمین مالی در صنعت نفت، گاز و پتروشیمی که در دانشگاه علامه طباطبائی (ره) برگزار شد، گفت: «در ماده ۱۱۸ برنامه هفتم پنج‌ساله به موضوع نظارت و کنترل اشاره دارد که در حال حاضر در حال بررسی نحوه اجرای آن در سال نخست هستیم و گزارش آن تا ۱۹ آبان به صحن مجلس می‌آید. ما گزارش دقیقی با حضور وزرا خواهیم داد که اقدامات دولت برای اجرای برنامه هفتم به کجا رسیده است. ما قصد نداریم سال آخر اجرای برنامه، آن را بررسی کنیم و اگر انحرافی در اجرا وجود داشته باشد، آن را در سال اول مشخص می‌کنیم. اگر در قانون‌گذاری جایی اشتباه کردیم و حرفی منطقی‌تر از مصوبه برنامه هفتم دیدیم، آن را اصلاح می‌کنیم. کما اینکه قرار است بسیاری از موضوعات در همان سال اول تجدیدنظر و اصلاح شود و حتی شاید اجرای برخی موضوعات را برای سال دوم متوقف کنیم اما با همین دقت درباره کارهای بر زمین مانده دولت توضیح می‌خواهیم. امروز برنامه هفتم، تنها سند و میثاق ملی ماست چراکه سال ۱۴۰۴ سال پایانی اجرای سند چشم‌انداز ۲۰ ساله است.» با آنکه دولت بارها اعلام کرده که قصد افزایش قیمت بنزین را ندارد، رئیس مجلس در ادامه سخنرانی خود تاکید کرد: «اصلاحات اقتصادی در کشور ما امکان‌پذیر نیست مگر اینکه پیش از آن اصلاحات در حوزه انرژی اتفاق بیفتد. صرفه‌جویی در مصرف زعفران و اسراف در مصرف نان از سوی مردم نشان می‌دهد مشکل به علت قیمت‌های نسیبی است. ما باید قیمت‌ها را واقعی کنیم و این حرف به معنای این نیست که مانند اقدامات اشتباهات گذشته و بدون برنامه به دنبال افزایش قیمت برویم و همواره نیز از بنزین و آن هم به بدترین شکل ممکن آغاز کنیم. معتقدم اصلاح قیمت نه‌تنها راه و نه اولین راه است اما حتماً در مسیر باید به این سمت برویم به این شرط که اولین منفعت آن به صورت مستقیم به مردم برسد و برای دولت در ریخت و پاش و توسعه و بزرگ کردن دولت مصرف نشود.» قالیباف اصلاح در حوزه انرژی را بزرگ‌ترین منبع سرمایه‌گذاری و تحول در کشور دانست که متأسفانه در حال از بین بردن آن هستیم و تاکید کرد: «امروز قبیح و زشتی خام‌سوزی اگر از خام‌فروشی بیشتر نباشد قطعاً کمتر نیست و متأسفانه به این بلا گرفتاریم. من خجالت می‌کشم که بگویم طی ۵ سال گذشته سهم درآمدی دولت از محل معادن ۶ همت بوده اما مابه‌التفاوت قیمتی یارانه گازوئیلی که به معادن داده شده ۴۰ همت بوده است. اینگونه اداره کردن نیازی به مدیر ندارد که اگر راه‌ها شود قطعاً نتیجه بهتری خواهیم

گروه خبر: برنامه هفتم توسعه با تمام ایراداتش مورد اقبال دولت چهاردهم قرار گرفت ومسعودپزشکیان زمانی که به ریاست جمهوری رسید اعلام کرد که این برنامه را سرلوحه فعالیت دولت خود قرار می‌دهد. اما حالا این برنامه به محل مجادله‌ای تبدیل شده بین مجلس ودولت وحتی رقیب دولت در انتخابات ریاست جمهوری. اینطور به نظر می‌رسد که آتش مقابله با حسن روحانی ومحمدجواد ظریف، دامن پزشکیان را هم گرفته است و «برنامه هفتم توسعه» به ابزار در دست مجلس و رقبا تبدیل شده است. ۴ آبان غلامرضا تاجگردون، رئیس کمیسیون برنامه وبودجه مجلس از ارائه گزارش جامع این کمیسیون درباره عملکرد یک‌ساله اجرای برنامه هفتم توسعه در تاریخ ۱۹ تا ۲۰ آبان ماه در صحن مجلس خبر داده و گفت: «هنوز برای اعلام درصد دقیق اجرای برنامه زود است و هرگونه عددی ممکن است نوعی پیش‌داوری تلقی شود. البته از نظر تدوین آیین‌نامه‌ها، اختلاف‌یادی وجود ندارد، اما در حوزه عملکرد، وضعیت متفاوت است ومی‌توان گفت اجرای برنامه در حدود ۴۰ تا ۵۰ درصد بوده است. با این حال، با توجه به تغییر دولت و اینکه سال نخست اجرای برنامه سپری می‌شود، انتظار می‌رفت عملکرد بهتری رقم بخورد.» شاید این مصاحبه باعث شد که روز گذشته دولت پزشکیان با هجمه عظیمی از سوی برخی از رقبای انتخاباتی روبه‌رو شود.

▼ اظهارات جدید جلیلی

سعيدجلیلی، «رقیب اصلی انتخاباتی مسعودپزشکیان، شامگاه یکشنبه ۴ آبان با حضور در جلسه پرسش و پاسخ با دانشجویان دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی گناباد با عنوان «بدون روتوش درباره رؤیای ایرانی» گفت: «دولتی که با انتخاب حداکثری سر کار می‌آید، دولت همه مردم است وهمگان باید به نوبه خود برای موفقیت آن تلاش کنند. مسئولیت اجتماعی آن است که اگر دولت کار خوبی انجام می‌دهد آن را تأیید کنیم و اگر در جایی در عرصه‌های اقتصادی، منطقه‌ای و غیره درست عمل نکرد با ارائه کارهای کم کار دولت برای رفع آن خطا باشیم. هنر کشورداری و دیپلماسی رشد و ارتقای اقتصادی و سرمایه‌ای است و تنها صرف این منابع مالی برای انجام فعالیت‌ها نیست، بلکه باید با شیوه‌های گوناگون و بهره‌گیری از ظرفیت‌های موجود منابع اعتباری و سرمایه‌ای را افزایش داد.» او افزود: «این درست نیست که عنوان شود به اندازه منابع مالی و اعتباری باید تولید و کار کرد، بلکه هنر اصلی آن است که با استفاده از ظرفیت‌هایی مانند انرژی، ترانزیت وغیره توان ارزآوری و صادرات منابع مالی را افزایش داد. پیشرفت کشور در عرصه‌های مختلف و از جمله اقتصادی تنها با مشارکت مردم امکان‌پذیر است. لازمه رشد جامعه تأمین عدالت است، زمانی که آحاد مردم از عدالت شادمان و برخوردار شوند در بخش‌های مختلف مشارکت خواهند داشت. غنی‌سازی هسته‌ای از نیازهای مهم کشور است. درمان یک میلیون نفر بیمار در کشور متکی به دستیابی کشور به غنی‌سازی هسته‌ای است.» جلیلی که مدعی امکان دستیابی کشور به رشد ۸ درصدی است در ادامه تاکید کرد: «رئیس‌جمهور در تدوین لایحه برنامه هفتم توسعه کشور رشد سه‌ونیم درصدی را برای اقتصاد تعیین کرده بودند، این در حالی است که این رشد جوبلگویی توسعه و رونق اقتصادی کشور نیست و باید به رشد هشت درصدی دست یابیم.»

▼ گزارش روزنامه نز دیک به قالیباف علیه دولت

البته ماجرای حمله به پزشکیان و دولت چهاردهم به اینجا ختم نشد. یکی از روزنامه‌های نزدیک به قالیباف در شماره دیروز خود نوشت: «با گذشت یک



Reuters/نگار

▼ آغاز مذاکرات تجاری از مالزی

گفت‌وگوهای تجاری مقدماتی آمریکا و چین، در کوآلالمپور و میان اسکات بسنت، وزیر خزانه‌داری ایالات متحده و هه لی فنگ، معاون نخست‌وزیر چین برگزار شد؛ مذاکراتی که آمریکایی‌ها آن را سازنده خواندند. بسنت روز یکشنبه با صدور بیانیه‌ای اعلام کرد: «از افزایش تعرفه کالاهای چینی جلوگیری شد و یکن موافقت کرد که اجرای نظام جدید صدور مجوز صادرات عناصر نادر خاکی را به مدت یک سال به تعویق بیاورند. جزئیات توافق سامانه اجتماعی تیک‌تاک حل و فصل شده است و رؤسای جمهور آمریکا و چین می‌توانند (در دیدار) روز پنجشنبه هفته جاری این توافق را در کره جنوبی نهایی کنند. نشست تجاری ۲ روزه ما با چین عالی بود.» او سپس ابراز امیدواری کرد که موضوعات مورد مناقشه میان چین و آمریکا پس از دیدار روز پنجشنبه رؤسای جمهور دو کشور حل و فصل شوند. لی چنگ‌گانگ، نماینده تجارت بین‌الملل چین در وزارت بازرگانی و معاون وزیر بازرگانی این کشور هم روز یکشنبه در نشست خبری با خبرنگاران اعلام کرد: «چین و آمریکا به توافقات اولیه‌ای در مورد توالی بررسی نگرانی‌های تجاری خود دست یافتند. در مذاکرات تجاری و اقتصادی فی‌مابین در مالزی، با آمریکا به اجماع اولیه‌ای دست یافتیم. چین قاطعانه از منافع خود دفاع می‌کند.» او نیز